

Zürjén szövegmutatványok

Az alább közlésre kerülő szövegeket 1964-ben a Komi Autonóm Köztársaságban tett három és fél hónapos tanulmányutam alkalmával gyűjtött anyagból válogattam. Zürjénföldi tanulmányutam alatt kb. 30 ívnyi szöveganyagot (népmeséket, elbeszéléseket, dalokat, siratóénekeket, találós kérdéseket) jegyeztem le a következő nyelvjárásokból: Vim, Alsó-Vicsegda, Felső-Vicsegda, Nyivsera, északi és déli permják. Néhány lapnyi anyagot a közép-vicsegdai és az izmai nyelvjárásból is gyűjtöttem. Célom ugyanis az volt, hogy lehetőleg csak azokon a területeken végezzek kutatómunkát, amelyekről mind ez ideig csak kevés vagy egyáltalán semmiféle szöveganyag sem állt a kutatók rendelkezésére. A permják szövegeket főiskolai hallgatóktól Sziktivkarban jegyeztem le. A többi nyelvjárási anyagot helyszíni terepmunkával gyűjtöttem. (A gyűjtött anyagnak kb. 70%-a magnetofonszalagon is megvan.) A Vim folyó melletti falvakba tett gyűjtőutamra (1964 májusában) A. K. Mikusev folklorista kísért el. Kollegiális és baráti segítségéért ezúton is köszönetet mondok. Összinté hála illeti a Szovjet Tudományos Akadémia Komi Filiáléját azért, hogy munkánk megkönnyítése céljából gyűjtőutunkhoz rendelkezésünkre bocsátotta a Filiálé „Nauka” nevű kishajóját.

V i m i n y e l v j á r á s. Vimi nyelvjárási szövegeim a következő három faluból származnak: Шёшки (zürj. *šeska*), Лыр (zürj. *gu-čert*) és Турья (zürj. *turja*). Шёшку a Vim (zürj. *jem-va*) bal partján, Лыр és Турья pedig tőle északabbra, a folyó jobb partján terül el. A nyelvjárás főbb jellemző vonásai:

1. Az *l* hang viselkedése szempontjából az *l* ~ *o*, vagyis az izmai típusba tartozik. Pl. *velen* 'lóval' ~ *vē* 'ló', *pukala* 'ülök' ~ *pukōni* 'ülni'. Az *l*-ből palatális magánhangzó után *j* lesz, pl. *zej* 'nagyon' (Soskiban: *zē*) ~ Sz. *zel*, *pij* 'felhő' ~ Ud. *piv* (< **pil*). Ugyancsak *j* lesz az *l*-ből *a* utáni helyzetben is: *majtni* '(be)kenni' ~ Sz. *maltni*. Két mássalhangzó előtt, ill. egy mássalhangzó előtt abszolút szóvégi helyzetben az *l* kiesik, de az előtte álló magánhangzó (*u*, *o*, *i*, *e*) nem nyúlik meg. Pl. *sutsa* 'állva', *sut!* 'állj fel!' ~ Sz. *sult* 'feláll, megáll'. Végül az *l* bizonyos igeképzőkben (-*oll-* ~ Sz. -*all-*, -*el-*, -*ill-*) változatlanul megmarad: *pirollini* 'bemegy', *ažžilni* 'lát', *vetlilini* 'járkál' (l. még SzrSzlK. 458).

2. Az *e* és az *i* nem-első szótagban megmarad.

3. A nyelvjárás jellemző vonásai közé tartozik az asszimiláció is. Pl.: *baltas* 'apák' ~ V *batjas*, *leşććini* 'előkészül' ~ V *leşćēi*.

4. A jésített *s* helyén olykor *js-t*, a *ž* helyén pedig *jd-t* találunk (epentézis). Pl. *vojsa* 'nyitott, nyitva' ~ V *vošsa*, *kejdnj* 'hideg lesz, megfagy' ~ V *kežavnj*.

5. Az *st* kapcsolat *t* eleme szóvégi helyzetben általában kiesik, pl. *boš!* 'vedd!' ~ *V bošt!*, *geš* 'vendég' ~ *V gešt*.

6. A dativus *-li* ragja néha accusativusi funkcióban fordul elő, pl. *pilj bišisni* 'a fiút nevelték', *menli* 'engem', *sijeli* 'öt' (a két utóbbi példa *-e* accusativus- és *-li* dativusragot tartalmaz).

Alsó-vicsegdai nyelvjárás. Az alsó-vicsegdai nyelvjárást a Vim alsó folyása mentén fekvő Ибы (zürj. *ibjas*) és Ляли (zürj. *laj*) faluban tanulmányoztam. Ибы a folyó jobb partján, Ляли pedig tőle 15 km-re északkeletre, a bal parton terül el. Ляли nyelvjárása számos vimies vonást mutat (átmeneti nyelvjárás). A nyelvjárás fontosabb jellegzetességei:

1. Az *l* hang viselkedése szempontjából az *l* ~ *v*, vagyis a vicsegdai típusba tartozik. Pl. *vištala* 'elmondom' ~ *vištavni* 'elmondani'. Az *l* bizonyos igeképzőkben (pl. *-il/-il-*) változatlanul megmarad: *ig ašžil* 'nem láttam'.

2. A nem-első szótagbeli *e* és *i* helyett palatális mássalhangzók után *e* és *i* van. Pl.: *pukše* 'leül', *edježik* 'gyorsabban', *vičkošis* 'a templomból', *sajiš* 'mögül'. Az első szótagbeli jésített mássalhangzók utáni *i* hangból is gyakran *i* lesz: *šile* 'énekel'.

3. A nyelvjárásra jellemző a morfémahatáron bekövetkező asszimiláció, pl. *čan* 'csikó' ~ *čanhas* 'csikók' (V. *čanjas*), *pel* 'fül' ~ *pellas* 'fülek' (V. *peljas*).

4. A jésített *s* helyén olykor *js-*, *jis-t* találunk (epentézis): *jojs* 'hegyes, éles' ~ *V još*, *vojisa* 'nyitott, nyitva' ~ *vošsa*.

5. A tagadó ige múlt idejű alakjai és felszólító módja ugyanolyan, mint a Vm. nyelvjárásban: *ig, in, iz* stb., *in mun!* 'ne menj!' (~ *V eg, en, ez* stb.).

6. A dativus *-li* ragja olykor accusativusi funkcióban használatos, pl. *mužikli oške* 'dícséri a férjét'.

Szövegeimben fonematikus átírást alkalmazok, de a nyelvjárásra jellemző — a többi nyelvjárástól elkülönítő — specifikus allofónokat (pl. *e, i* a nem-első szótagbeli *e, i* helyett palatális mássalhangzók után) jelölöm.

A zürjén nyelvmutatványok magyar fordításában a minél teljesebb szöveghűsége törekedtem. A zürjén szövegrészek szószerinti fordítását, valamint a magyar fordításban felesleges szavak, ill. szövegrészek fordítását szögletes zárójelben, a zürjén eredetiből hiányzó, de a megértés vagy a stílus szempontjából elengedhetetlen magyar szövegrészeket (kiegészítéseket, magyarázatokat) kerek zárójelben közlöm.

Vimi szövegek

1. [A cárfi és az elkergetett leány]

1. *važen olisni-višisni gozja. nalen mamniš kuli. nalen mamniš kuli i ni koli, eli ni koli. ajs veli šilen melnikin, sija getrašis. sešša kor-ke dirji naja petni kuččisni geštitič inišked. a sija nišis koriš loi da šili, melnikin ajs veli da šili piž šetis. piž šetis daj sija kiškašis. voisni geštitan-inišis da i kuččis in-iniš sijeli piñōni. sešša sijeli, niše i vellisni. in-iniš šiliš sojse keralis.*

2. *ni i dumačće: 'a kičče pe me voštiša? kičče bara veške me muna?' šilen ni-nem abu. munis da munis da munis da sije kičče-ke vois. sešša šili kujim tuj-vož vois. kujim tuj-vož vois i oz ted, kičče pirni. 'a inli pe me pe etačče pe šer*

tujas pírala pe.' sešša šer tujed sija munis da munis da munis da, sešša vois sećće sad, sad vois, seni vešis ešale jabloná. jabloná ešale seni vešis i sojtem pírni oz vermí. kuž-ke sija sojtegís sećće jablonáad? kímémís silén šumale. sija sojteg muni. sešša pírís sećće sadas sija da jablonáte i kitem da, oz vermí da, vomnas kućcis sija jablonáse mij-ke karní, šojní, kurććóní. sarislen veli sija jabloná-sadiš. sadiš veli sarislen da sija saris et-pír istilis sija eli sterežes: „menšim pe jablokes pe kod-ke kurććale, vešis pe žinja jabloke, vešis pe jabloke žinja menam.” sešša sija: „me pe ne-kodes pe ig ažžil, karauliti da ig ažžil.” sešša sija istis i medes, saris, med karaul. med karaul bara iz ažžil. kurććalema, jablok kurććalema, a ne-kodes iz ažžil sija. a kojmed pe istis sija assis piše: „mun pe piže pe, vetli pe da kodi pe, noli pe! karaulšćikjasís pe ne-kodes pe iz vištóni, a jabloknimes pe vesše pe šojisni. noli pe, vetli pe da on-e-ke kodes-ke pe ažži?” piš sija ažžís soj-pela níte setiš. pišd ažžís sijeli da i sijeli gortas nuėdis sija. gortas nuėdis da sešša mamís-ajanisli i šuis (sija nin krasavi-ća veli, sećem mića veli sija): „a me pe aje pe da mame, keť pe menim mij šue, tajeli pe aslim pe reve-šnića vile bosta, getir vile.” no aj-mam siked pretiv iz munní. „no piže pe, mij pe sešša mi pe og pretiv imeoťe, boštan-ke, boš!” sešša sijeli i boštis sija. sešša i etlaasísni naja. etlaasísni. piš silén tom veli da siliš i armijae nuisni pite. sije armijae boštisni. armijae boštisni i silén keńe-šne kolí nin, sija čučkua kolí babaís.

3. sešša sije kor-ke armija kosti i babaiđ i vajis kaga. kaga vajis da sešša sar gozjaís i saldates istisni piš dińe: mij sili nimse bošni? istisni sijeli, saldates. a sija saldatís munis da munis da munis da sija riťe-bure vois i pírís kerkae užmeććini. sija samej ić-ińis orde slejmema da sešša sija seni užís. a pišmesę ić-ińis sija žepšís vojnas kiskilis da sili i gižís sija gižemaas, mij pe nimse boštas: „a tenad pe ređiććema pe pon-pi da mij pe sili nimse bošni, silén pon pe ređiććema.” sija munis, šetis armećidli. med asi ćeććis, asja-bure vois. asi-vože munis, munis da munis — men vištóni regid, keńešne sili i dir, sija ed abu med kerkaiš — sija kuza mune. sešša i vois kor-ke sija armećid dińe. armećid dińe vois da sili šetis pišmete. da pišmead sili gižís sija — bara pišmete gižís —, med pe keť pe mij ređilema, sija medim pe nimse puktasni, pon keť mort. sešša sija i kor-ke i dirji i bara armeć šujís žeptas mij-keli i bara muni, gortlań nin lokťe. gortlań lokni kućcis. munis da bara sija ić-ińid orde vois. ić-ińid orde bara užniad vois. ić-iń siliš bara žepšís kiskis pišme; vojnas unmošís da. sešša i sija gižís: „med pe ubirajćas pe me votež pe, med dukis pe iz vė!” ić-ińid sili gižís pišme vlad. pišme ber žeptas šujís, saldatli žeptas šujís. munis da munis da munis da kor-ke i sar dińe vois. sar dińe vois, sar gozjali šetis pišme. sar gozja liđdisni i kaga šetisni sili i sijeli vetlisni. vetlisni sije gortšid.

4. sešša sija munisni da munisni da munisni da sešša sija kor-ke i va-dore loktisni. more dore loini, more vois nalž, mama-pijali. sešša more dore vodisni vojnas užni. sešša moreidlen vaćkis valjis da sija i asi-vožnas ćeććis da kikanan kiš silén, kija nin, sešša kagate boštis sija da sešša bara mama-pija medisni. munisni da munisni da munisni da sešša žela kerkae naja voisni. žela kerkaas seni vodisni da unmošisni.

5. a sećće sija talen saridlen, sešša pišd gortas vois. saridlen piš gortas vois da mamjasidli vištalis sije da sija i babase koršni medeććis. sešša sija munis da munis da munis da sešša sija žela kerkae slejmi, pete. (sija keńešne sar-piš

saldatked tožę munis, iz etnas, saldatked munisni kiken.) sešša žęla kerkais sija likmis da sešša i žuis sija saldatli: „te pe ō pe — šue — a me pe unmōša pe.” sešša sija sar-piđd vodis da unmōšis. no sije vojse naja užisni kuž-ke. sešša asi-vože bure voisni, seni olisni-vilisni. sija kija-koka vešis sijen, pirisni pe kerkag mama-pija, kor rualę-vaalę vešis. vešis rualę-vaalę. sije naje veli geštitedis, a sar-piđdli sija kažičcis babais kojđ geštitečcis, mama-pijaš. „inli pe me pe ton pe ačim pe karaulita tajeli pe vojnas.” sešša vodisni naja da sar-piis sija ačis karaulitni kučcis. da sešša petis sija babais da sili tožę mužikis kojđ kažičcis da sijeli, čėčcis da šigirtis da šigirčcisni da okasnisni. da sešša čėčcisni asi-vožnas da munisni. kagase bostisni (saldat) da munisni gortanis da seten piruško da baruško karisni.

1. Régen élt egy házaspár. Az anya [anyjuk] meghalt. Az anya meghalt, és egy leány maradt (utána). Az apa molnár volt, megnősült. Aztán valamikor elmentek [kimenni kezdtek] vendégeskedni a mostohaanyával. A leány koldus lett és — az apja molnár volt — lisztet adott neki. Lisztet adott neki és ő elszórta. Megjöttek a vendégségből és a mostohaanya elkezdte őt szidni. Aztán őt, a leányt elkergették. A mostohaanyja levágta a karját.

2. A leány gondolkodik: 'Hová veszejtsem el magam? Hová menjek?' Semmije sincs. Ment, ment, ment és elérkezett valahová. Aztán hármas keresztúthoz ért. Hármas keresztúthoz ért és nem tudja, merre menjen. 'Várjunk csak, én erre felé, a középső útra megyek.' Aztán a középső úton haladt, ment, ment és aztán odaérkezett egy kerthez. Egy kerthez érkezett, csupa almafa van [függ] ott. Csupa almafa van ott, de kar nélkül nem tud bemenni. Valahogy (fel tudna) kar nélkül (mászni) oda az almafára? Éhes. Kar nélkül ment be. Bement oda a kertbe, kezetlen, és az almát nem tudja . . . , a szájával kezdte az almát enni, harapdálni. A cár almáskertje volt az. A kert a cáré volt, és a cár egyszer őrt küldött oda: „Valaki valamennyi almámat félig [minden fél almámat] leharapdálja.” Ekkor ő (így felelt): „Én senkit sem láttam, örködtem, de (senkit) sem láttam.” Ekkor a cár mást küldött, egy másik őrt. A másik őr sem látott senkit. Az alma leharapdálva, leharapdálva, de senkit sem látott meg. Harmadiknak a saját fiát küldte: „Menj, fiam, eredj, és bárki is az, hozd ide! Az őrk senkit sem mondtak, de az almánkat mind megették. Hozd ide, menj, nem látsz-e meg valakit?” A fiú meglátta ott a félkarú leányt és hazavitte őt. Hazavitte és így szólt a szüleihez (ő olyan gyönyörű, olyan szép volt): „Apám és anyám, akármit mondjatok nekem, (de) én őt [ezt] élettársul, feleségül veszem.” No, a szülei nem elleneztek. „No fiam, nekünk nincs kifogásunk ellene, ha elveszed, vedd!” Aztán el is vette őt. Összeházasodnak. Összeházasodtak. A [cár] fia fiatal volt és a fiát a hadseregbe vitték. Bevették a hadseregbe. Bevették a hadseregbe, a felesége persze már terhesen maradt.

3. Aztán valamikor, mialatt a hadseregben van, az asszony gyermeket szült. Gyermeket szült és akkor a cári házaspár egy katonát küldött a fiukhoz: milyen nevet adjanak [adni] neki? Elküldték őt, a katonát. A katona ment, és ment és ment és ráesteledett. Éppen a mostohaanyához vetődött be és aztán ott aludt. A mostohaanya a levelet éjjel kihúzta a zsebéből és megírta neki [az íráson], hogy adjon [vegyen] nevet: „hát neked kutyakölyköd született és milyen nevet adjunk [venni] neki, kutyája született.” Odament, a zsebébe dugta [odaadta] a harcosnak. Másnap felkelt, reggel lett. Korán reggel elment,

ment és ment — nekem persze rövid elmondani, neki sokáig (tartott), hiszen nem a szomszéd házból (való) —, sokáig megy. Aztán valamikor megérkezett a harcoshoz. Odaadta neki a levelet. A levélben megírta neki — ő is levelet írt — hogy akármit szült, adjanak neki nevet, akár kutya, akár ember. Aztán a harcos is a zsebébe dugta a levelet [az ízét] és ismét elindult, már hazafelé jön. Már kezdett hazafelé jönni. Ment és megint a mostohaanyához tért be. Újra a mostohaanyához érkezett aludni. A mostohaanya ismét kihúzta a zsebéből a levelet, (mikor) éjjel elaludt. Aztán (ezt) írta: „Takarodjon (onnét), mire hazamegyek, híre [illata] se legyen!” A mostohaanya (ezt) írta neki a levélbe. A levelet visszadugta a zsebébe, a katona zsebébe dugta. Ment és ment és ment és egyszer a cárhoz érkezett. Megérkezett a cárhoz, odaadta a levelet a cári házaspárnak. A cár-házaspár elolvasta, odaadták neki a gyermekét és elkergették őt. Elkergették hazulról.

4. Aztán mentek és mentek és egy vízpartra érkeztek. A tenger partjára jutottak [lettek], az anya és a fia a tengerhez érkezett. Éjjel a tengerparton lefeküdtek aludni. Ekkor a tenger hulláma verdesni kezdte (őt), és (amikor) korán reggel felkelt, két keze van neki, kezes már. Aztán vette a gyereket, s az anya és a fia újra elindult. Mentek és mentek és mentek és egy kis házhoz érkeztek. Ott a kis házban lefeküdtek és elaludtak.

5. Aztán ennek a cárnak a fia hazaérkezett. A cár fia hazaérkezett és anyjáéknak (mindent) elmondott. És elindult megkeresni a feleségét. Ment és ment és ment és aztán a kis házhoz vetődött, bemegy. (A cárfi a katonával ment, nem egyedül, a katonával mentek ketten.) Ekkor odajutottak a kis házhoz [a kis ház odajutott], és így szólt a katonához: „Te maradj ébren [élj] — mondja — én pedig elalszom”. Ekkor a cárfi lefeküdt és elaludt. No, azt az éjszakát valahogy átaludták. Aztán megvirradtak, ott éledgéltek. Az anya és a fia bementek a házba, — teljesen ép (már) keze-lába — amikor már gőzölgött az étel [minden gőzölög]. Minden gőzölög. Megvendégelte őket, de a cárfinak úgy tűnt, mintha a vendéglátó, az anya [és a gyermek] feleségére hasonlítana. „Várj csak, ma éjjel én örködöm”. Aztán lefeküdtek, és a cárfi örködni kezdett. És ekkor kijött az asszony, neki is úgy tűnt, hogy a férje. Odaugrott és megölelte őt, összeölelkeztek, összecsókoloztak. Aztán korán reggel felkeltek és elindultak. Vették a gyereket (a katona), hazamentek és ott nagy lakomát csaptak.

Jegyzetek. Elmondta Anasztaszija Petrovna Kozlova (szül. 1891 Turja, Lugban lakik).

2. *jabłoŋa ešale seni vešis* 'csupa almafa van [függ] ott'; *vomnas kučcis sija jabłoŋase mi-j-ke karni, kurččoni* 'a szájával kezdte az almát enni, harapdálni'. A közlő itt a *jabłoŋa* 'almafa' (< or. яблоня) szót a *jablok* 'alma' (< or. яблоко) szóval tévesztette össze. A továbbiak folyamán már helyesen használja. *reve-šniča* 'menyasszony, élettárs' < or. повесница, vö. (FOKOS-FUCHS) Vm. *reve-šniča* 'Braut (eig. Altersgenossin)'. /

5. *sešša sija žeta kerkae slejmi, pete* 'aztán a kis házhoz vetődött, kimegy [o: bemegy]'. Szótévesztéssel van dolgunk: a *pete* 'kimegy' helyett ugyanis a *pire* 'bemegy' ige volna a helyes.

2. Ned-kijas (nedan kijas) (Találós kérdések)

1. kik *niz* pišje, bíd tevaris vilisas. — šor.
2. vain čuže, biñ bídme, mamse ažžas da ber kule. — sō.
3. ižid, ižid dub, dubjas das-kik ū, (das-kik ūjñ) bíd ūjñ nol kešel, a kešelas šizim kolk: kaptis ježid, a šizimedis gerd. — vo, telis, vežon, lun.
4. peris, peris starik, pašis šo rotasa. — pisan-gor.
5. mića, mića molodec da šeredis geređa. — ižas-juk.
6. mića, mića molodec da bíd bež-ū ažžile. — tages.
7. das-kik čoj eti zontik ulines. — ružeg-čumali.
8. lunin skamja, vojñ kalać. — pon.
9. sunduk pičkñ zarnia leška. — paćin egir.
10. mića, mića molodec da međ-medoredis nečenj. — ebes.
11. vešše kičotasnñ da ber etlasasnñ. — čin.
12. čań čireste, vė geređe, j a r o s l a v e ž kile. — virdište, gimšte.
13. tan keralan, moskvā (moskvaė) čagis čecće. — pišme.
14. lunin velis žužid, a vojñ mes-sitiš pe lapkid. — megir.
15. bíd kerkān ańaės eddala. — paćer.
16. šo koka, šten dorė sūtetteg da oz sūt. — gelik.
17. bíd pelesin šomja bekar. — telis.
18. kerka geger siteš gez. — nič.
19. čikla-mukla, kičće munan? širem gogin, mij ten dela? — ju da viž.
20. bi šelema, va kinema, irgen sarapana. — samevar.
21. sittem, šutem šo šor vuže, kitem, koktem puė kaė. — pišćal da puła.
22. mune, mune, tujis abu, keraľ, keraľ, viris abu. — pižen munem va vići.
23. nol čoj da eti patka vilin tiškašeni. — pizan.
24. bíd kerkān oš-lapa. — pać-čiškan lis.
25. ši-tir iž da eti bež. — nan-pežalem.
26. ši-tir iž da biden kert koka. — pać-egir.
27. mu-gu, mu-gu mu ulin, šertin, šertin šed seter, vominñ kid-ań. — mu ulin oš ole, šed seterse šoje, šertas ole, sabri.
28. pirulli-parulli saraj-molitva. — petuk.
29. mu-gu, mu-gu mu ulin, šertin šertin šed seter, kureg-českid bađ dorin, šelem vižan žaž dorin. — redka, oš, votes, sō.
30. kik doras lem-pu, šeras kuk-ku. — čap.
31. šed ver šerñ mića molodec sulale. — gerd šlapa.
32. bíd kerkāñ šed tasma. — paz.
33. bíd kerkāñ šinmen ažžitem. — šonid.
34. aćis sñ kuža, lapašis veš kuža. — lojlešan vor.
35. komin vok eti jur ulin. — petelek.
36. bíd kerkāñ bordtem kača. — rukomejka.
37. čikiľi-mukiľi, kičće munan? čė, vežem ureš, ašte lešalenj i gognalenj. — kosa.
38. ju šerñ utka pukale, bežis beregin. — keš.
39. kik vok da jorta-jortes oz ažžinñ. — šin.
40. čikla čože gozja, ižid jura obe gozja, las nira ić-ińe gozja, šo šinma vežańe etnas. — stan, svelek, talan, kiš.
41. pu kar, pu kar pičkas ižas kar, ižas kar pičkas dera kar, a dera kar vilas nemeja voda kujle. — potan, ižas vol-paš, dera ruzum, kaga.

42. *koprašas, koprašas, štenlan banen vodas.* — *čer.*
 43. *tū jilē mij oz ešji?* — *kolk.*
 44. *ajš čukla, mamis gena, piš bergale.* — *pečkan.*
 45. *mića, mića ić-moń, vižedlŋi on lišti, biđenēs berdedē.* — *luk.*
 46. *mića, mića ić-moń da derem-gaciš pičegas.* — *šiš.*
 47. *tj vojtište, ta vojtište da nie-kor oz vojtiš.* — *išerga.*
 48. *jaščik pičke mij oz tomnašši?* — *šondi.*
 49. *muš dona, dona da borjīs nešne (nešta) dona.* — *ešun, ekeńća.*
 50. *pu sodjed kaan, jaj laviče pukšan.* — *vē vilise pukšan.*
 51. *vīlan šor vizite, ūlan pomel tue.* — *vē jue da bežis ešale.*
 52. *bi šelema da geger čuč-ku.* — *samevar.*
 53. *koņer periš starik rotliše, rotliše da žoņe-bure oz i voli, vek ruža.* — *pīšan-gor.*
 54. *veš kuža pekil da šizim ruž.* — *šinjas, nir, pel, vom.*
 55. *ižid, ižid eddala da vešis ruž.* — *ńebesa.*
 56. *pidestem bečkae jaj solalenj da oz i solasši.* — *čun-kič.*
 57. *mića, mića ić-moń da gerd koločkaa.* — *kureg.*
 58. *mića, mića molodeć vek jurblale.* — *lajkan.*
1. Két nyuszt szalad, minden holmijuk rajtuk van. — Keresztgerenda.
 2. A vízben születik, a tűzben növekszik, az anyját meglátja és újra meghal. — Só.
 3. Nagy-nagy tölgy, a tölgyön tizenkét ág, (a tizenkét ágon) minden ágon négy tarisznya, a tarisznyában meg hét tojás: hat fehér, a hetedik piros. — Az év, a hónap, a hét, a nap.
 4. Öreg, öreg apóka, a subáján száz folt [a subája száz foltos] — Fürdő-szobakályha.
 5. Szép-szép legény és a közepén csomó [csomós]. — Szalmakazal.
 6. Szép-szép legény és minden farok alá belát [farok-aljat lát]. — Kü-szöb.
 7. Tizenkét nővér egy esernyő alatt. — Rozskereszt.
 8. Nappal pad, éjszaka kalács. — Kutya.
 9. A ládában aranyozott kanál. — Szén a kályhában.
 10. Szép-szép legény és ide-oda rángatják. — Ajtó.
 11. Mindent megkerülnek és újra egyesülnek. — Füst.
 12. A csikó felüvölt, a ló nyerít, Jaroszlávig hallatszik. — Villámlik, dörög.
 13. Itt vágod, a forgácsa Moszkvába ugrik. — Levél.
 14. Nappal a lónál magasabb, éjjel a tehén faránál alacsonyabb. — Hajlított járom.
 15. Minden házban koszos takaró. — A kemence teteje.
 16. Száz lába van, de ha nem állítják a fal mellé, nem áll meg. — Vessző-seprű.
 17. Minden sarokban szenes pohár. — A hold.
 18. A ház körül szaros madzag. — Moha.
 19. Girbe-görbe, hová mész? Vágott vonókés, neked mi közöd hozzá [dolgod]? — A folyó és a rét.
 20. Tüzes szívű, vizes hasú, vörösréz szarafánú. — A szamovár.
 21. Sem feneke, sem bele, száz patakon átmegy, sem keze, sem lába (és mégis) fára megy. — A puska és a puskagolyó.

22. Megy, megy; (de) nincs út, vág, vág, (de) nincs vér. — Csónakkal való utazás a folyón.

23. Négy nővér egy selyemkendőn civakodik. — Az asztal.

24. Minden házban medvemancs. — Kemencesepűrű fenyőágakból.

25. Tele akol juh és egy farok. — Kenyérsütés.

26. Tele akol juh és valamennyinek vas lába van. — A kemence és a parázs.

27. Barlang, barlang a föld alatt, a folyó völgyben, a folyó völgyben fekete ribiszke, a folyószakaszban korpakenyér. — A föld alatt medve él, fekete ribiszkét eszik, a folyó völgyben él. Csűr.

28. Kikerikí-kukurikú csűr-imádság. — A kakas.

29. Barlang, barlang a föld alatt, a folyó völgyben, a folyó völgyben fekete ribiszke, a tyúknak ízes (falat) a fűzfa mellett, szívtartó a polc mellett. — A retek, a medve, a bogyó, a só.

30. Két oldalt zelnicefa, középen borjúbőr. — Cséphadaró.

31. Fekete erdő közepén szép legény áll. — Piros kalap.

32. Minden házon fekete szíj. — Éreszték.

33. Minden házban van szemmel nem látható. — A meleg.

34. Ómaga öl hosszúságú, a mancsa arasz hosszúságú. — A dagasztó-tekendő.

35. Harminc fivér egy fej alatt — A mennyezet.

36. Minden házban szárny nélküli szarka van. — Kézmosó,

37. Girbe-görbe hová mész? Csitt, elcserélt torzszülött, téged faragnak és gyalulnak. — A kasza.

38. A folyó közepén egy kacsa ül, a farka a parton. — Merítókanál.

39. Két fivér és egymást nem látják. — A szem.

40. Görbe anyai nagybátyám és a felesége, nagy fejű apai nagynéném és a férje, tömpe orrú anyai nagynéném és a férje, száz szemű keresztanyám egyedül. — Szövőszék, lánchenger, lábító, szövőborda.

41. Faváros, a faváros belsejében szalmaváros, a szalmaváros belsejében vászonváros, a vászonvárosban néma vajda fekszik. — Bölcső, szalmaágy, vászonpólya, gyermek.

42. Hajlong, hajlong, arccal a fal felé fekszik. — A fejsze.

43. Szegre mit nem lehet akasztani? — A tojástartó.

44. Az apa görbe, az anya szőrös, a fiuk forog. — A rokka.

45. Szép-szép menyecske, ránézni nem mersz, mindenkit megírat. — A hagyma.

46. Szép-szép menyecske, a fehérneműje az öblében. — Gyertya.

47. Ott cseppen, itt cseppen és sohasem cseppen le. — A fülbevaló.

48. A ládába mit nem lehet bezárni? — A napot.

49. A földje drága-drága, a mezsgyéje még drágább. — Az ablak (és) az ablaküveg.

50. Falépcsőn fölmész, húslócára ülsz. — Lóra ülsz.

51. Fölfelé patak folyik, lefelé lúcfenyő nő. — A ló iszik és a farka lóg.

52. Tűz a szíve és köröskörül van a hasa. — A szamovárr.

53. Szegény öreg apóka foltozgatja-foltozgatja, de nem lesz jobb, mindig lyukas. — A fürdőszobasepűrű.

54. Arasznyi tuskó és hét lyuk. — A szemek, az orr, a fül, a száj.

55. Nagy-nagy takaró és az egész lyukas [lyuk]. — Az ég.

56. Feneketlen hordóban húst sóznak be, de nem sózódik meg. — A gyűrű.

57. Szép-szép menyecske és vörös taréja van. — A tyúk.

58. Szép-szép legény állandóan hajlong. — A bölcsőrúd.

Jegyzetek. A találós kérdéseket Soski, Lug és Turja falvakban jegyeztem fel szinte valamennyi adatközlőmtől.

1. sz.: *šor* 'keresztgerenda, amelyre a konyhában edényeket akasztanak.

18. sz.: A zürjén faházak gerendái közti réseket mohával tömik be. | 41. sz.: a *ńemeja voda* (tkp. 'néma víz') népetimológikus alakulat a *ńemej vojevoda* 'néma vajda' < or. *немоу воєвода* helyett. Vö. AV *ńemzj sar* 'néma cár' |

58. sz.: *jurbtal-* 'hajlong'.

A menyasszony vőfélyfogadó énekei

3. *družkali berdem*

ver(i)dan ver(i)děšj

druž(i)ka taj kile, lok(i)te

šed pe ved daj(i) kimer(i) kojđ.

druž(i)ka taj kile, lok(i)te

5. *ižid pe ved daj tuća kojđ.*

druž(i)ka taj kile, lok(i)te

daj šed(i), pemđ(i) ver(i) kojđ.

druž(i)ka ved kile, lok(i)te

žug ižas(i) kojđ daj lok(i) miger(i)nas.

10. *druž(i)ka taj kile, lok(i)te*

rinjš(i) tuplęd kojđ jur(i)nas.

druž(i)ka taj kile, lok(i)te

kosa da nud kojđ da sojjasnas.

druž(i)ka taj kile, lok(i)te

15. *ger(i) vož kojđ pe daj kokjas(i)nas.*

druž(i)ka taj kile, lois,

ver(i)dan ver(i)děš nĩ (j) olemej.

i druž(i)ka taj kile, lok(i)tis

roć(i) bajar(i) kojđ da miš-kunas.

Vőfélygyalázó [Sírás a vőfélynek]

Kedves eltartóm

a vőfély, hallatszík, jön
fekete felhőhöz hasonlóan.

A vőfély, hallatszík, jön

5. nagy felleghhez hasonlóan.

A vőfély, hallatszík, jön
fekete, sötét erdőhöz hasonlóan.

A vőfély, hallatszík, jön

összekuszált szalmához hasonló rossz természetével.

10. A vőfély, hallatszik, jön
 a gabonaszárító ablakának betömésére való köteghez
 hasonló fejével.
 A vőfély, hallatszik, jön
 kaszanyélhez hasonló karjaival.
 A vőfély, hallatszik, jön
 15. ekeszarvhoz hasonló lábaival.
 A vőfély, hallatszik ,megjött [lett],
 ó kedves, drága leányéletem.
 A vőfély, hallatszik, megérkezett
 orosz bojáréhoz hasonló hátával.

Énekelte Natalija Ivanovna Kucsmenyova (Turja).

4. družkalj oškem

- aj ver(i)dan verđisej,*
druž(i)ka taj kile daj voema
roć(i) bajar(i) kojd da miger(i)nas,
verdan verđisej,
 5. *roć preñik kojd da ćužem(i)nas.*
družka taj kile daj voema
roć-akañ(i) kojd daj miger(i)nas.
družka taj kile daj voema
ižid gešnas daj(i) geššanas,
 10. *družka taj kile daj voema*
ižid gešnas daj(i) geššanas.

Vőfélydicsérő [Dicséret a vőfélynek]

- Ó kedves eltartóm,
 a vőfély, hallatszik, megérkezett
 orosz bojáréhoz hasonló természetével,
 kedves eltartóm,
 5. orosz mézeskalácshoz hasonló arcával.
 A vőfély, hallatszik, megérkezett
 orosz bábuhoz hasonló természetével.
 A vőfély, hallatszik, megérkezett
 nagy vendég férfiakkal és vendég nőekkel.
 10. A vőfély, hallatszik, megérkezett
 nagy vendég férfiakkal és vendég nőekkel.

Énekelte Olga Andrejevna Nyekraszova (Turja).

Alsó-vicsegdai szövegek

5. Iván cárevics

1. *sar gozjalen kujim pi vižim. naja kor-ke — olasnĭ, olasnĭ — šorknĭ*
kežasni, una, repa. šorknĭ kežasni, nalen gĭrišež bĭdmas i vošnĭ medas, etore
voše, guenĭ. „vaj pe vižni mun! te pe mun, v a š i l i j s a r e v i ć, ta-lun vojnās

viž!” va šilij sarević vižni munas, berezdae vodas. voj-šer kad kimin lovas i loktas gušašis puχ-paχ vojnās. šorknišē medas dergajtni iž-ku pašta da iž-ku pašta mestaš. sija vugžišas. vot pe taj verid loktis, verid pe i šedi. „te pe taj loktemid mene i vižni!” sije boštas da nejtas da nejtas da edva lolis kole va šilij sarević len. no sija gortas voas. „mij-ke pe ažžiln-e? kodi guis? kod veli? kod pe veris?” „a meam pe, višem boštis da ig pe ažžil ni-nem.” perjalis: „meam pe višni kućci da ni-nem pe ig ažžil.” „med lun mun pe, pe der sarević, te veli!” pe der sarević munas, bara vodas berezdae. bara voj-šer kad kimin lovas, bara šux-paχ voas da medas iž-ku pašta da iž-ku pašta stav šorknišē dergajtni. „ak, no taj verid šuri.” „te pe ješše vižni loktin? . . .

2. i van sarevićes sešša ištās. i van sarević kert palić boštas i mune. palić boštas, mune, berezdae vodas. bara voj-šer kad love. puχ-paχ loktas, bara medas dergajtni, iž-ku pašta da iž-ku pašta mestaš kole. „o — šue — te mene vižni loktin?!” vugžišas bara sije. i van sarević boštas da nejtas da nejtas da nejtas gušašiste. „te pe ješše gušašan da kik vokes nin nejtemid, tidale.” „lež pe, i van sarević, kol pe menšim lov, me pe tenid šlapa-tir deŋga šeta.” no ješše jona nejtni medas. „lež pe, i van sarević, me pe ten votluk šeta.” ješše jona nejtni medas. „lež pe, i van sarević, lov pe kol, me pe ten zarŋia šura eš šeta.” „kiž pe te sije šetalan menim?” — i van sarević šue. „te pe vere ka da sen pe vižim ižid vad. seće pe lok, te pe seće lok!” i van sarević loktas, asiv-vož čećčas. mamjas jualenj. „mijan pe ne-kod iz voli, ne-kodes pe ig ažžil.” oz vištav sarli. vere kaas. suŋis motokjas boštas, katuškajas. ižid va ažžas, vad, šed vad. i seni medas sija suŋisjasse bergedlini, motajtni, taži gegredlini vase. bes-piis petas, želenžik piis, sija šue: „dade pe, te ne mij karan? mijla pe taje te krestavlan?” „me pe taje vadse kesja širjovtni da gortē nuni.” „oj pe, in nu pe, in nu pe, in nu!” edje ber vaas piras da loktas, mij-ke bašis dore. „bale pe, bale, kučem-ke pe mort loktis da vadse pe kesje širjovtni da gortas nuni, vase.” sija petas edježik, ižidžik. ižidžik petas i medas šuni: „no pe loktin?” „lokti pe.” „vaj pe, šlapase lešed!” sije pe šlapase ružedas da seće mešek vuras. sija petkedlas da petkedlas da deŋgase petkedlas da šlapaid ne-kuž oz tir. no kor-ke tire, puktas . . . šili votluk šetas, seće ešedas deŋga-votluk-li, mij-li. i zarŋia šura eš šetas. „vaj pe, mene kolli, me pe etnam og vermi munnj.” sija boštas biden i nuas čes pired, omelik lokis, besis. nuas sija. sešša i mune, mune, jer viļe voas, etačem ižid. seni gerema kod-ke da geris kolema. „mij pe taja, bur mort, taja tijan?” „taja pe menam perna-keļe, pernae pe ori da vaj pe taje čeč bošt da nu!” sija čeč boštas da nuas. mune, mune, agas ažžas. „taja pe mij tijan, bur mort?” „taja pe menam pernae.” sije i čeč boštas omelis da nuas. nuas, vajas, kičće doras šibitas i ber bes pišjas vade. no i loktas dade, eš jertas.

3. „no pe — olasni, olasni — me pe gulajtni vetla kičće-ke” — i van sarević šue. i van sarević kičće-ke mune gulajtni. mune, mune, mune iļe, kičće-ke i kučem-ke kerka voas, lokiŋži. seće i piras. „užni pe mene lež, babuška!” etnas babuška ole. užni ležas. „no kučema pe tan, babuška, tijan olenj, med žemlarin?” „a mij pe olenj?! mijan pe zev loka olenj. kučem-ke mijan kereļ pe viis stav narodse. narodis pe nin abu. marpa sarovnasē pe vajni kesje, a stav narodse pe nin viis. a biđ lun pe saldat kole, koktem saldat da veliše ešin wti: „kod-ke abu-e et-dor mort, kod-ke abu-e vojutiš?” „a te pe mene asiv vištav, me pe peta — i van sarević šue. no med lun voas. sar tark vartas. „kod-ke abu et-dor mort?” „mijan pe no vižim etik, uže.” saldat-li, mij-li vištalas:

„te pe sija petav vejjujtni! „petala pe!” petas, vejna vile munas. „no kučema pe tujan oleni?” „mijan pe kerel biden stavse lijis. ne-kod pe vejjujtiš abu.” sija boštas bed kestiga da i mune vejjujtni. suvtas pole vile, kestiga vile ešććas. no sarlen pe istema vejjujtiš, ełi mort. „mij pe taje karam, munam pe ta-mıdanas da taje pe šelištam, ali pelištam, ali tojištam, ali mij pe, taje kuž vijam, ełise eta mıdaen?” mate lokni medasni, vakseni si vile, vejska. sija bergeććas da votlukse boštas da votluksis biva iz da biva kert boštas. et-pır vaćkas: molodeć ceććištis; mediš vaćkas: molodeć ceććištis. „mij pe, vil keža-jin, mijan čektan karni?” „vaj pe, taje stav vejskase eute!” etore-medore naja evtasni, stavse i vijasni vejskase. stavis kule, ełi saldatiš kolas, kučem-ke raninejes. „te pe mun da asiv kik ta mıda med loktasni” — sija, i v a n s a r e v i ć šue. sija, mij-ke, munas, gorte ber loktas. sar vižedlas, a stav vejskase biden vijema. sarid i lube loe. sije verdasni, ugošša-jtasni, kod teđe, kuž. „asiv pe bara vetli te! me pe tenid, asiv vetlan, i m a r p a s a r o v n a e s te saje šetam. (kerel veli vaje). sija med lun bara mune, bara pole vile suvtas i bara sen kestiga jılın ešjema. i lokteni bara vejska. oj pe, sarlen vejskate kimin sijes istema! vakseni sije. „mij pe tene karam, kuž pe tene vijni medam?! pelištam-ke pe stavnim, kulan. a šelištam-ke pe i stavid, nin ušan.” bara matežik voas. sija votluk kiskas, biva iz da biva kert vaćkas: ełik molodeć kiš-ke loktas. mediš: med molodeć. „no vaj pe, mij, lube-znej keža-jin mijan čektan karni?” „eute pe stavse!” stav vejskase evtasni, bara. no mune, bara loktas gorte. sar bara vižedlas: stavse vijas, vajedas. kod teđe, kuž sije bara nin, mij lois-li . . . i svadba karas. m a r p a s a r o v n a e s si saje šetas. veniča-jććasni, pırujtasni-parujtasni, biden karasni. sešša sija i votledasni ic-moñ gozjaes torja kerkae. votledeni, sija vodasni da m a r p a s a r o v n a i šue: „i v a n s a r e v i ć, lube-znej mužik pe, kuž pe tenid taj jen otsalis ta mıdase vijni etnadisli? vaj pe, te vištav!” „a kuž-ke pe taj jen otsalis, a mij pe me tenid vištala?” „a mij ne pe as babaidli on vištav? kole pe vištavni.” „a vot pe menam vijim votluk, biva iz da biva kert pe vot vaćka i ceććištisni kik molodeć da stavse i vijasni.” „no vot pe i vištalın, pašibe pe, bur — mužikli oške — mij ne pe as babaidli on vištav?” no sija kožgištis da jona i unmovšas. mužikid. mužikid unmovšas, a babais votluksid i boštas biva izse da biva kertse. boštas da seće prestej biva iz da biva kert i šujas, m a r p a s a r o v n a babais. sija i asiv-vož ceććas, bara kole munni vejska vile, vejna vile „asiv pe kerelše i bidenes nin vajed!” kerelis keža-jiniš, nalen sar. lokteni. sija kestiga bed jile bara ešććema. „kučem pe saridlen vejskaiš? — kerelis šue. — mij pe taje karanid, šelištannid, ali pelištannid, ali kuž pe taje vijam?” „a inli pe — ranenej ełik saldat šue —, taje pe ved kik lun nin stavse vijis, bara pe vijas.” „će v pe, kučem pe taje vijis sečem mort, ełik mort?!” naja voasni dinad. „no pe vaj, vojajt! te pe vejjujtemid, vaj pe, vij mijanes si mıda narodse!” sija veške bergeććas da biva izse da biva kertse vaćkas. et-pır vaćkas: bi petalas, mediš vaćkas: bi petalas. ne-kod, ni-nem abu. vot sija i bed jile ešććas i sulale. „no vij pe, te pe vijni loktin, vejjujtni.” „a me pe ig lok vejjujtni, a me pe vev koršni, me pe vev-koršiš, me pe ig vij. me pe vev-koršiš vetledla.” a saldati i šue: „taja pe veli. vaje pe, talj kert asika bećka kare! ni-nem pe tajeli og vermi vijni, taje pe šibitam va vile, med pe sen plavajte vain.” no sili kert bećka karasni seni arтелен i vae i šibitasni, i v a n s a r e v i ć e.

4. sija plavajtas sen da plavajtas da kerel stav vejskanad munas sar dorad. sarse gue šujasni, vićkojasse, biden šed kuen kišasni, biden med verae bergedasni. m a r p a s a r o v n a i s i baba kerelli loe, kerelli šetasni. kor-ke sen i v a n

s a r e v i c plavajtas da plavajtas da plavajtas da plavajtas da i kuvni medis. 'atte dıve, kole že nin tan kuvni. ken-ke pe eske menam zarnia šura eš vevli, kesjis pe bur karni. a kiš ne pe eni sije me korsa sije? ken sija pe, kod tedē? med žemla-in. a munigas sija šuis: „eš-ke pe durmas, ti pe leže!“ mam-batışli šuis. a sija eš durmis. stav pos-jıvse biden leptale, kerkase leptale. naja voštasni kartase da švišnitas med žemlaeğis eškıd. biden, stav mu i va dřežzile. loka sija more dorad eškıd. a i v a n s a r e v i c i šue: „e pe, šondi-banej daj eškej, te pe eške loktan, kile da mene pe ed te vıjan.“ sija buv-bov-bav keras eškıs da berege vajedas. lukalas da lukalas, berege vajedas bečkase. berege voas. „da vıjan ed pe mene te!“ sija taj čapištias eškıs da žıl-žol mune semın bečkaıs. pazale-i v a n s a r e v i c i kulas. sešša sija isalas da isalas da isalas eškıd da lov-va vajas da pızas da ber lovzas.

5. sešša sija i munas ber gortas. ber gortas munas eškeđ, eškes nuedas i gorte munasni. no munas, gortın, mij-ke, olištas i čekteni sili getrašni. „me pe — šue — og getraš na, me pe ješše vetla kičće-ke gulajtni.“ sija gulajtni bara mune, bara med žemla-e munas. i v a n s a r e v i c babuška orde sečće pıras. sija oz i ted sije. „no pe, babuška, kučem olemıs?“ „čev, mij ne pe nin olasni? te kojđ že taj volis da kik lun biden vıjis vejškase, a kojmed lunas pe kičće-ke voši, vıjisni daj.“ i oz ted sija, babuškaid. „no pe, babuška, me pe, užam ta-lun, a asıv pe me vev loa, tead zarnia vev loa karta vılad. a te pe nued kerel dortiıd vaavnı! sije da sija pe medas korni: »vaj pe, me tajes bošta, neba, vuzav! mij pe ten starukali tačem zarnia vev? a-a bur vev sija, jon, iğid vev, zarnia«” no asıv-voğ čecčas, sižen vev sečem loema karta vılas. sija i petkedas, šermedalas vuzavnı. „te pe vuzav! šo šajt pe šetas, in šet, kikes pe šetas, in šet, kujım-šo pe šetas, šet da šermedte pe in šet!“ sija mune. kerel edježik petas. „o pe, babuška, kučem pe tenad velıd bur! kiš ne pe tačemıs? vaj pe, vuzav! mij ne pe ten, etačem starukali tačem vev kole?“ „og pe, mij ne pe me vuzala?! meam pe etıja, acım bitti, bur vev.“ „vaj pe, vuzav, šo čelkevej šeta.“ „og, og pe.“ „kik-šo pe šeta.“ „og pe šet.“ kujım-šo pe šeta.“ no i šetas. „šermedse pe og šet.“ šermedse ber boštas. „men pe oz i kov šermedıd.“ sija i zev jona lubıtenı kerel gozja, m a r p a s a r o v n a gozja. bid lun si vile lubujčcenı da vaalenı da verdenı. da sečem miča da mij-li da! kor-ke kerel kičće-ke mune lijšini da mij da. i m a r p a s a r o v n a petas, sije veđite-babıte. a vev si vile taj kuğ šın-gugnad viğedlas. a sija povzas da edježika ber pıras babıd, m a r p a s a r o v n a id. kerel loktas. „oj pe, kere-luško, lube-znej mužik, etıja pe mijan vev vereg. taja pe mijan važ mužik.“ „čev pe, jēj, kučem ne važ mužik?!“ „da, važ mužik. vaj pe, šeğças že palacjases vajed i trepu-trepu biden sijes keravli i bien sot i pejimse pe teled! veliș pe taış mınan.“ no edježika i šeğças i mune kerel i palacjasla. a etıja nalen veli devka-černovka, prisluga, vek vелеma sarıšen da sija kerelis dorin i prislugajča-jte. no sija i petas da velıdli kok vılas jurbıte sija: „oj pe, velej da velej da šondi-banej daj velej, ni-nem ed te, koñer, on ted. a tene pe ed i palacjasla munini da palacjasıd pe tene kesjeni trepu-trepu keravnı daj bien sotni daj pejimte teledni.“ veliș i šiasas. „ek pe devka-černovka da musa čojilej, te pe, voasni pe palacjasıs da mene-ke medasni keravlinı, tačće pe pet vaidla da vedrate pe bošt da kerıštasnı-ke pırovjse, kičće pe pırovj viriș čecčiastas, sije pe sije bošt da vedraad pe i puktı da sereg-peledad pe i šuj muas! šu: »bur zarnia vev pe veli, zarnia kiğ pe te bıdmi že!«” palacjas, nıja, oz na vevjav petni vev dorıd i loktenı nin, šinnıș don. biden sije trepu-trepu keravlasni, bien sotasni, pejimse biden teledasni. „no vot — m a r p a s a r o v n a šue — veliș pe mi važ mužikıd i mınım.

6. no kor-ke ovni medasni i zarnia kiž bidme, sečem miča da zarnia. no i lubujccini oz vermini kerel gozja?! 'atte pe kučem mijan kiž bidmini medis, atte divē, kučem bur!' a devka-černovkalī sija ješše lube, sije radejte, kod teđe, kuži. no kičće-ke bara munē kerel. mij-ke sije etore si gegerin bergale, m a r p a s a r o v n a id vižede. kuž taj sije zarnija kiž si vile šatovčas, vuvžišlas lok moz. oj sija mij edja pišjas. bara pišjas i bara lokte kerel. „oj pe, lubeznej mužik kerel, taja pe mijan zarnija kižšid verēg. taja pe važ mužik. vaj, šejčas že pe taje keravli, perēd i trepu-trepu palačjasēs vajer i bien sot i pejimse te teled!” bara sija i pišjas edježik, kerel, babaišli kivze, miča, eske žal da. bara kivze, munas. a devka-černovka munē da jona berde bara: „oj pe, zarnija kižšej da kižšej, me pe veli te vile lubujcca. eni ed pe te ni-nem on ted, a tenē keravni da i sotni da i bara pejimse teledni.” kižšid bara sili šjašas: „devka pe černovka da musa čojilej! te pe vižed, meam medasni, palačjasid voasni da, keravlini da pervej čage pe kerjstasni da kičće čēcčištas, te pe sije bošt da vedraad pukti da moread pe va-dorad i lecci: »zarnia kiž pe veli da zarnia utka pe te lov že!»” no sija i bara voas palačjas, oz vevjav pirni, bara nin lokteni. biđen keravlasni, sotasni, pejimse teledasni. „vot pe veliš pe mi taiš minim. eni pe ne-ken ni-nem abu. taja pe veli važ mužik, mijanes pe eske kīknannimes vijis.” „no tensid pe kivzim.”

7. no i ovni medasni. kerel sija vek velledle, okothica-jte. more dore sija leccas lijšini, utkajasēs lijlē. a utka, sija zarnia utka sija dir sen gaške nin lebale vaas. sija i davaj medas si bersan vellišni. 'atte pe, kučem miča, ižid utka!' lijlīni medas, velcīni. velčas, velčas. gaške me kulla deremes da vetēda tajes. munas, munas, kičće-ke eske gač i biđen kulas, berege puklas, utka bersan vetče. šede i šede i, sešša kvalitni kvalitni, medas. sija vek iležik da iležik da beregas kais. pir vile lebas utkais da edježik siliš, kerelidliš derem-gačse boštas da votlukse boštas edježik — votlukis si ordin, novtedle, kerelidli šetema — boštas kere-lidliš. sešša i biva izse da biva kertse boštas votlukis da et-pir vačkas, molodeč čēcčištas, mediš vačkas, molodeč čēcčištas. „lubeznej keža-jin pe važ keža-jin, mij pe čektan mijan karni?” „vaj pe, bošte etaje velmožase da etī kok vilas pe talište, a medse časniē da moreas pe šibite!” sija najda boštasni da žive kerēles etik kok vilas talištasni da medse časništasni da moree šibitasni. no vot sija i kae sešša gortad, i v a n s a r e v i č. i v a n s a r e v i č lokte, ken-ke vilis jatažen m a r p a s a r o v n a pukale: 'u-u, važ mužikid lokte, važ mužikid lokte. taja pe eni mijanes, stavnišes vijas važ mužikid.' „eča šud! kiš-ke i v a n s a r e v i č lokte, lubeznej mužik pe lokte.kiš-ke pe ušema da lokte.” „lokta pe! mij ne pe og lok, važ mužik?!” bara bergeččilas da biva iz da biva kert vartas. et-pir vačkas: molodeč. „mij pe lubeznej keža-jin, čektan karni?” „vaj pe, etija bošte da leccede more doras da etī kok-pelas talište, a medse pe časniē da goznanse pe vaas šibite!” sije kīknannis sija šibitasni, vijasni da moreas, mij-ke, plavajte seni eni sija. sešša sija ber kaas, stav sarvotē, biđen boštas, biđenlen. sar gozjase gušis šedēdas, munas, ken-ke pedvalin viženi. stavse kujasē biđen kišas vičkošis. medas ovni i sare puktasni. i eni vek oleni-vileni. — pom.

Iván cárevics

1. Egy cári házaspárnak három fia van. Egyszer — amint így éldegélnék [élnek, élnek] — répát vetnek, sokat. Répát vetnek, (és) a répájuk [az övék] nagyra nő, és kezd eltűnedezni, állandóan elvész (belsőle), lopják. „Nos, menj őrizni! Te menj, Vaszilij cárevics, ma éjjel te őrködj!” Vaszilij cárevics elmegy

örködni, a barázdába fekszik. Éjfél körül lesz és jön a tolvaj nagy dérrrel-dúrral. Elkezdí báránybőr szélességű és báránybőr szélességű helyen a répát kitépni. Ő (Vaszilij cárevics) ráront. Lám, eljött a tolvaj, megkerült a tolvaj. „Hát te idejöttél engem meglesni?!” Fogja és püföli, püföli és püföli és alig marad élet Vaszilij cárevicsben [alig marad meg a lelke Vaszilij cárevicsnek]. No, hazaérkezik. „Láttál-e valamit? Ki lopott? Ki volt? Ki a tolvaj?” „Nekem meg . . . , betegség fogott el (engem) és semmit sem láttam.” Azt hazudta: 'betegeskedni kezdtem és semmit sem láttam.' Holnap menj, Fjodor cárevics, te menj!” Fjodor cárevics elmegy, ugyancsak a barázdába fekszik. Ismét éjfél körül lesz, megint jön (a tolvaj) nagy dérrrel-dúrral és elkezdí báránybőr szélességben és báránybőr szélességben az összes répát kitépni. „Ah, hát kézre került a tolvaj.” Te még örködni jöttél?! . . .

2. Aztán Iván cárevicset küldi. Iván cárevics fog egy vasbotot és elindul. Veszí a vasbotot, odamegy, a barázdába fekszik. Megint éjfél körül lesz. (A tolvaj) jön dérrrel-dúrral, ismét kezdi (a répát) kitépni, báránybőr szélességű és báránybőr szélességű hely marad (letarolva). „Ő — mondja — te idejöttél meglesni engem?! Ismét ráront. Iván cárevics megragadja és püföli, püföli és püföli a tolvajt. „Te még lopkodsz és — úgy látszik — már két testvéremet elverted.” „Eressz el, Iván cárevics, hagyd meg az életemet, én neked egy kalapra való pénzt adok.” No még jobban kezdi ütni. „Eressz el, Iván cárevics, én neked egy tűzszerszámos zacskót adok.” Még jobban kezdi ütni. „Eressz el, Iván cárevics, hagyd meg az életemet (lelkemet), aranyszarvú ökröt adok neked.” Hogy adod azokat nekem? — kérdi [mondja] Iván cárevics. „Menj az erdőbe, ott van egy nagy tó. Oda gyere, oda gyere te!” Iván cárevics (haza)jön, reggel fölkel. Az anyjáiék kérdezik őt. „Senki sem jött hozzánk, senkit sem láttam.” Nem mondja meg (az igazat) a cárnak. Elmegy az erdőbe. Cérnamotringokat vesz magához, gombolyagokat. Meglátja a nagy vizet, a tavat, a sötét tavat. Nekilát letékerni a cérnát, legombolyítani, (s) így bekeríteni a vizet. Az ördög fia előjön, a kisebbik fia, (s) így szól: „Bácsi, hát te mit csinálsz? Miért teszed ezt keresztbe?” „Én ezt a tavat össze akarom hurkolni és hazavinni.” „Jaj, ne vidd, ne vidd!” És gyorsan visszamegy a vízbe és az apjához jön. „Apám, apám, valamilyen ember jött ide és a tavat össze akarja hurkolni, s hazavinni a vizet.” Gyorsan kimegy a nagyobbik. A nagyobbik kimegy és így szól: „No, idejöttél?” „Idejöttem.” „Nos, készítsd a kalapodat!” Ő kilyukasztja a kalapját és zsákot varr oda. Ő (az ördög) hordja, hordja és hordja a pénzt[ki], de a kalap nem telik meg. No egyszer megtelik, fölteszi [a hátára]. Zacskót ad neki, odaakasztja a pénzes zacskót vagy mit. És aranyszarvú ökröt ad neki. „Kisérj el, nem tudok egyedül menni.” Ő fogja valamennyit és viszi vadászösvényen át, a gyenge ördög, a sátán. Cipeli, megy, megy, egy ilyen nagy bekerített veteményes kerthez ér.* Valaki szántott ott, és az eke (ott) maradt. „Mi ez, jó ember, ezetek?” „Ez az én keresztzsinegem, a kereszttem leszakadt. Nosza, fogd ezt is és vidd!” Azt is fölveszi és viszi. Megy, megy, meglát egy boronát. „Ézetek meg mi, jó ember?” „Ez az én kereszttem.” Azt is fogja az ördög és viszi. Viszi, (haza)hozza, a tornác mellé hajítja és az ördög visszamenekül a tóba. Megérkezik Iván cárevics [a bácsi], az ökröt be-
zárja (az istállóba).

* Az adatközlő ennél a résznél kimutatott az ablakon a veteményeskertre.

3. Élnek, éldegélnek. „No, én elmegyek valahová, sétálni” — mondja Iván cárevics. Iván cárevics elmegy valahová sétálni. Megy, megy, valahová messzire megy és valamilyen rozoga házhoz érkezik. Bemegy oda. „Eressz be, anyóka, aludni!” Az anyóka egyedül él. Beengedi aludni. „No hogyan élnek itt nálatok, anyóka idegen (másik) földön?” „Hát hogyan [mit] élnek?! Nálunk nagyon rosszul élnek. Valamilyen király nálunk az egész népet megölte. Nincs már nép. Marpa cárevnát akarja elvenni, az egész népet meg már megölte. Minden nap egy katona marad, egy láb nélküli katona és az jár az ablak alatt: 'Nincs-e valaki idegen ember, nincs-e valaki harcos?' ” „Hát, reggel mondj meg engem (neki), én kimegyek” — mondja Iván cárevics. No, eljön a másnap. A cár kopogtat: „Nincs-e valaki idegen ember?” „Nálunk van egy, alszik.” A katona vagy mi mondja: „Te, gyere ki harcolni!” „Kimegyek!” Kimegy, elmegy a háborúba. „No, hogyan élnek nálatok?” „Nálunk a király az egész népet lelőtte. Senki harcos sincs.” Vesz a mankót és megy harcolni. Megáll a mezőn, a mankóra támaszkodik. No a cárék egy harcost küldtek, egy embert. „Mit csináljunk ezzel, menjünk-e ennyien és köpjük el őt, vagy fújjuk el, vagy taszítsuk el, vagy mit, hogyan öljük meg ezt ennyien?” Közel jönnek, nevetnek rajta, a hadsereg. Ő megfordul, előveszi a zacskóját és a zacskóból tűzkövet és tűzcsiholó acélt vesz elő. Egyszer csihol: legény ugrik elő; másodszor csihol: legény ugrik elő. „Mit parancsolsz új gazdánk, mit csináljunk?” „Rajta, ezt a hadsereget, legyintsétek el!” Erre-arra legyintenek, az egész hadsereget megölik. Mind meghal, egy katona marad (életben), valamilyen sebesültet (életben hagy). „Te menj el, és holnap kétszer ennyien jöjjenek” — mondja Iván cárevics. Ő hazamegy, visszaérkezik. A cár látja, hogy az egész hadsereget, mind megölte. A cár megörül. Enni adnak neki, megvendégelik, ki tudja, hogyan. „Holnap megint menjél. Ha holnap (oda)megy, Marpa cárevnát is hozzád adjuk. (Az a király vette volt el (akarja elvenni)). Másnap szintén elmegy, ismét feláll a mezőn és megint a mankóra támaszkodik. Jön a hadsereg. Jaj a cárék mekkora (mennyi) hadsereget küldtek. Nevetik őt. „Mit csináljunk veled, hogyan öljünk meg?! Ha egyet fújunk mindnyájan, meghalsz. Ha pedig mind köpünk egyet, már elesel.” Ismét közelebb jön. Előhúzza a zacskót, a tűzkövet és a tűzcsiholó acélt összeüti: valahonnan egy legény jön oda. Másodszor (csihol): egy másik legény (jön oda). „Nos, szeretett gazdánk, mit parancsolsz, hogy cselekedjünk?” „Legyintsétek el az egészet!” Az egész hadsereget ellegyintik, ismét megölik. No, elmegy, ismét hazajön. A cár megint látja: az egészet megölte, odahozta. Ki tudja, hogyan (vendégelték meg) már megint, vagy mi történt. . . És lakodalmat tart [csinál]. Marpa cárevnát hozzáadja. Megesküsznek, lakomáznak, mindent csinálnak. Aztán a menyecskét és a párját külön házban fektetik le. Lefeküsznek és Marpa cárevna így szól: „Iván cárevics, szeretett férjem, hát hogyan segített meg az isten, hogy ennyit egyedül megöltél? Rajta, Mondd el!” „Hát valahogy megsegített az isten, ugyan mit mondjak el Neked?” „Hát miért [mit] nem mondd el saját feleségednek? El kell mondanod.” „Hát van nekem egy tűzszerszámos zacskóm, (amint) a tűzkövet és a tűzcsiholó acélt összeütöm, két legény ugrik (oda) és mindenkit megölnék.” „No lám, elmondtad, köszönöm, jól van — dicséri a férjét. — Miért ne mondanád el saját feleségednek?” No ő lerészegedik és nagyon elalszik, a férj. A férj elalszik, a felesége meg kiveszi a zacskóból a tűzkövet és a tűzcsiholó acélt. Kiveszi és egyszerű tűzkövet és tűzcsiholó acélt dug oda bele Marpa cárevna asszony. Reggel felkel, újra hadba, háborúba kell mennie. „Reggel a királyt és mindenkit hozz már

de!” A király az ő uruk, cárjuk. Jönnek. Ő a mankóra támaszkodott ismét. „Melyik a cárd hadserege? — kérdezi a király. — Mit csináltok ezzel, elköptek vagy elfújátok, vagy hogyan öljük meg ezt?” „Várjatok csak — mondja az egyik sebesült katona — hiszen ez már két nap mindenkit megölt, megint meg fog (mindenkit) ölni.” „Hallgass, hogyan ölt volna meg, egy ilyen ember, egyetlen ember?” Odajönnek hozzá. „No rajta, harcolj! Te (már) harcoltál, nosza, öl meg bennünket, ennyi népet!” Ő megfordul ugyan, és összeüti a tűzkövet és a tűzcsiholó acélt. Egyszer csihol: tűz jön ki; másodszor csihol: tűz jön ki. Senki, semmi sincs. A botra támaszkodik és áll. „No, öljl meg (bennünket), te ölni, harcolni jöttél.” „Hát én nem harcolni jöttem, hanem lovat keresni, én mint lókereső járck (itt)”. A katona meg azt mondja: „Ez volt. Csináljatok neki egy vas abroncsos hordót! Sehoggy sem tudjuk őt megölni, hajítsuk a vízbe [vízre], hadd ússzon ott a vízben”. No vashordót csinálnak ott neki közösen [artelben] és a vízbe hajítják Iván cárevicset.

4. Ott úszik és úszik, a király meg az egész hadseregével a cárhoz megy. Aicárt egy verembe zárják [dugják], a templomokat mind fekete bőrral vonják be, mindenkit másik hitre térítenek. Marpa cárevna a király felesége lesz, a királyhoz adják. Iván cárevics valamikor ott úszik és úszik és úszik és hal-dokolni kezdett. „Ejnye, már itt kell meghalnom. Valahol nekem egy arany-szarvú ökröm volna, jót akart az tenni nekem. Hát, hol keressem most meg őt? Hol van, ki tudja? Más országban. Mielőtt elment (hazulról), (Iván cárevics) így szólt: „Ha az ökör megbolondul, eresszék el!” A szüleinek mondta. Az ökör meg megbolondult. Az összes csúrt, mind felemeli, a házat felemeli. Kinyitják az istállót és az ökör forgószélként elrohan a másik országig. Minden, az egész föld és víz megremeg. Az ökör a tengerhez érkezik. Iván cárevics így szól: „Ő, nap-arcocskám, ökröm, hát idejössz, és — úgy látszik — megölsz engem.” Az ökör elbődül és a partra hozza (a hordót). Döfködi, döfködi és döfködi és a partra hozza a hordót. „Hiszen megölsz engem!” Az ökör oda-csapja és [csak] ripityára megy a hordó. Széttörik. Iván cárevics meghal. Az ökör szolgolgtja, egyre szolgolgtja őt, életvizet hoz, ráspricceli, és életre szad.

5. Aztán hazamegy. Hazamegy az ökörrel, az ökröt vezeti és hazamen-nek. Egy ideig otthon él, és megparancsolják neki, hogy nősüljön meg. „Én — úgymond — még nem nősülök meg, elmegyek még valahová sétálni.” Ismét vándorútra kel, újra elmegy a másik országba. Iván cárevics betér az anyókához. Ő nem ismeri fel őt. „No, anyóka, hogy megy az élet?” „Hallgass, ugyan hogy élnének már? Egy hozzád hasonló idejött és két nap alatt az egész hadsereget megölte, a harmadik nap meg eltűnt valahová, bizonyára megöl-ték.” Az anyóka nem ismeri fel őt. „No, anyóka én . . ., aludjunk ma, reggel én lóvá válok, a te aranyos lovaddá leszek az istállódban. Te pedig a király (háza) mellett vezess el itatni! Ő kérni fog: »Én ezt megveszem, megvásár-lom, add el! Minek neked öregasszonynak, egy ilyen aranyos ló?» «Hát jó ló ez, erős, nagy, aranyos ló.»” No, reggel korán felkel, neki olyan lova lett az istállóban. Kivezeti, felszerszámozza eladni. „Adjál el engem! Ha száz rubelt ad, ne adj oda, ha kettőt ad, ne adj oda, ha háromszázat ad, adj oda, de a kantárt ne add oda!” Odamegy. A király tüstént kijön. „Ó, anyóka, milyen jó lovad van. Honnan van ez [az ilyen]? Add el! Minek kell egy ilyen ló neked, egy ilyen öregasszonynak?” „Nem, miért adnám el?! Az enyém ez, magam

neveltem, jó ló.” „Rajta, add el, száz rubelt adok (érte).” „Nem, nem.” „Két-százat adok.” „Nem adom.” „Háromszázat adok.” No, odaadja. „A kantárt nem adom.” A kantárt visszaveszi. „Nem is kell nekem a kantárod.” A királyi pár nagyon szereti őt (a lovat), Marpa cárevna és a párja. Minden nap benne gyönyörködnek, itatják és etetik. Olyan szép! Egyszer a király elmegy valahová vadászni, vagy mi. Marpa cárevna kimegy, dajkálja, babusgatja őt. A ló meg valahogy ferde szemmel bámul rá. Megijed, gyorsan visszamegy (a házba) Marpa cárevna. A király hazaérkezik. „Ó, királyocskám, szeretett férjem, ez a mi lovunk gonosz lélek. Ez az én régi férjem.” „Csitt, bolond, hogy volna a régi férjed?! ” „De a régi férjem. Hozasd ide azonnal a hóhérokat és szabadald teljesen izekre, égesd el tűzön, a hamvát pedig szórd a szélbe! Csak akkor szabadulunk meg [szabadulsz meg] tőle.” No, a király íziben a hóhérokért megy. Volt nekik egy fekete hajú szolgálójuk, a cáré volt azelőtt [mindig], (most) a királynál szolgál. No, kimegy, meghajol a lónak a lába előtt: „Ó lovam, lovam, nap arcocskám, lovam, hiszen, te szegény, nem tudod, hogy elmentek a hóhérokért és a hóhérok téged izekre akarnak szabadalni és tűzben elégetni, a hamvaitat meg a szélbe szórni.” A ló megszólal: „Ah, fekete hajú leányka, kedves hűgocskám, (amikor) a hóhérok jönnek és fel akarnak szabadalni, gyere ide vízért, vedd a vödördet és (amikor) először vágnak, ahová az első vércsepp hull, azt vedd fel a vödörbe, tedd a szép sarokba és dugd a földbe! Mondt ezt: «jó, aranyos ló volt, aranyos nyírfa nőjön belőled!»” A hóhérok (még nem volt ideje kimenni a lótól) már jönnek, a szemük izzik. Teljesen izekre vagdalják őt, tűzben elégetik, a hamvait mind a szélbe szórják. „No lám — mondja Marpa cárevna — csak most szabadultunk meg a régi férjemtől.”

6. No, egyszer, amint így élnek, arany nyírfa nő, olyan szép és aranyos. No és nem tud gyönyörködni a királyi pár?! 'Ejnye, milyen nyírfa kezdett nőni nekünk, ejnye de szép!' A fekete hajú leánykának még inkább tetszik, szereti, ki tudja, hogyan. No, ismét elmegy valahova a király. Állandóan körülötte forgolódik, nézi őt Marpa cárevna. Mennyire hajladozik föléje az arany nyírfa, gonosz módra rávetődik. Ő, de gyorsan elszalad. Megint elfut és jön a király. „Ó, szeretett király férjem, ez a mi arany nyírfánk gonosz lélek. Ez a régi férjem. Vágd ki azonnal, dönts ki, hozd a hóhérokat, égesd el tűzben, hamvait meg szórd a szélbe!” Újból szalad a király gyorsan, engedelmeskedik a feleségének, szép, hát sajnálja. Engedelmeskedik és elmegy. A fekete hajú leányka meg odamegy, és erősen sír: „Ó, arany nyírfám, nyírfám, én gyönyörködtem volt benned. Most hát — te semmit sem tudsz — téged kivágnak, elégetnek és hamvaitat a szélbe szórják.” A nyírfa szólni kezd hozzá: „Fekete hajú leányka, kedves hugocskám! Figyelj ide, jönnek a hóhérok, kifognak vágni, és (amikor) az első forgácsot levágják, ahová hull, te vedd fel, tedd a vödörbe, és menj le a tengerhez, a vízpartra: «Arany nyírfa volt, legyél (most) arany kacsa!»” No, jönnek a hóhérok, még ideje sincs bemenni (a házba), máris jönnek. Kivágják, elégetik, a hamvait a szélbe szórják. „Lám, most aztán megszabadultunk tőle. Most sehol semmi sincs. Ez volt az én régi férjem, megölt volna mindkettőnket.” „No, engedelmeskedtünk neked.”

7. No, élnek, éldegélnek. A király mindig eljár, vadászik. Lemegy a tengerhez vadászni, vadkacsákat lő. Az az arany kacsa már régóta úszik a vízben. Elkezd üldözni. 'Ejnye, de szép nagy kacsa!' Vadászni kezdi, üldözni. 'Talán levetem az ingemet és utolérem őt.' Megy, megy, a nadrágját,

mindent levét, valahová a partra helyezi, a kacsa után ered. Már majdnem kézre kerül, próbálja megfogni. Egyre távolabb és távolabb ment a parton. A kacsa mindig felrepül, és gyorsan elveszi a király ingét, nadrágját, elveszi gyorsan a király tűzszerszámos zacskóját — a zacskót magánál hordja, a királyné adta (Marpa cárevna). Aztán a zacskóból kiveszi a tűzkövet és a tűzcsiholó acélt. Egyszer csihol: legény ugrik elő; másodszor csihol: legény ugrik elő. „Szeretett gazdánk, régi gazdánk, mit parancsolsz, hogy tegyünk?” „Rajta, fogjátok ezt a mágnást, lépjétek az egyik lábára, a másikat meg tépjétek ki, és hajítsátok a tengerbe!” Megragadják őt, és az eleven királynak rálépnek az egyik lábára, a másikat kitépik és a tengerbe vetik. No aztán Iván cárevics hazamegy. Hazaér, valahol a felső emeleten ül Marpa cárevna: „Jaj, jön a régi férjem, jön a régi férjem. Ő most minket, valamennyiünket megöl, a régi férjem. „Ritka szerencse! Valahonnan hazaérkezik a régi férjem, valahonnan előkerült és jön.” „Jövök bizony! Miért ne jönnék, a régi férjed?” Ismét megfordul és a tűzkövet és a tűzcsiholó acélt összeüti. Egyszer csihol: legény; másodszor csihol: legény: „Szeretett gazdánk, mit parancsolsz csinálni?” „Rajta, fogjátok és vigyétek ezt le a tenger partjára, lépjétek a féllábára, a másikat meg rántsátok ki, és hajítsátok mindkettőt a vízbe!” Megölik és testének mind a két felét [mindkettőt] a tengerbe vetik, ott úszik most. Aztán visszamegy, az egész cárságot elfoglalja, mindent. A cári házaspárt a veremből kiszabadítja, valahol egy pincében tartják őket. Az összes bőrt kiviszi a templomból. Élni kezd ott, cárrá választják. És még most is élnek. — Vége.

Jegyzetek. Elmondta Irina Fjodorovna Bikova (Ibi).

1. *šorkni kegasni, una, repa* 'répát vetnek, sokat'. Az orosz eredetű *repa* 'répa' talán magyarázatként szerepel a mondatban. | *te pe ješše vižni loktin?* ... 'Te még örködni jöttél? Ugyanaz a szituáció ismétlődik meg, mint korábban, ezért a közlő nem mondja el újból.

2. *širjovtni* 'összehurkol; зятянуть веревкой'.

3. *tark vart-* 'kopogtat', vö. (SZR SZIK) *tarked-* 'торкать, стучать' | *keštiga* 'mankó' < or. *костыла* | *kučem-ke rašinejes* 'valamilyen sebesültet': ebben a hiányos mondatban az accusativusi forma használata, ill. az állítmány elhagyása az előző mondat állítmányának (*kolas*) kettős jelentésével ('hagy, marad') függ össze.

4. *pos-živ* 'csűr', vö. (FOKOS-FUCHS) AV *tevar puktis pos-živle* 'er lud die Ware in die Scheune (den Schuppen; на сарай)' | *buv-bov-bav ker-* 'bög, elbődül (a tehén): a *ker-* 'tesz, csinál' nem AV forma, az AV nyelvjárásban *kar-* van.

5. *vedite-babite* 'dajkál-babusgat' | *vereg* 'gonosz lélek' < or. *вороз* | *devka-černovka* 'fekete hajú, barna bőrű leány' < or. *девка-чернявка*.

7. *A sija zarna utka sija diš sen gaške nin lebalē vaas* 'Az arany kacsa már régóta úszkál a vízben' mondatban a *lebalē* 'repül' nyelvbottlás az *ujale* 'úszkál' ige helyett | *jataž* 'emelet' < or. *этаж* | *A staršē kujašsē biden kišas vičkošis* 'Az összes bőrt kiviszi a templomból' mondatban a *kišas* 'beborít, -fed, felvesz (ruhát)' jelentésű ige nyilván nyelvbottlás a *nuas* 'kivisz' helyett.

6.

- das-vit are me voji,
gulanka vile peti:
tom zonjas vorsan-ine,
tom nujvas silan-ine.
5. va-dor vilas-ke lecci,
kujim karaba lokte.
me ser karabas piri,
esinedis vizedli;
k a z a n gera tidale.
10. „k a z a n e, pe gerae,
melañ banen bergecciv!”
me secce i ber peti:
posni sorjas piszeni,
saldatjaslen, bednejjaslen sin-vanis.
15. me jessze vile kaji:
giris sorjas piszeni.
me ses kesji misssini,
saldatjaslen, bednejjaslen virjasis.
me jessze vile kaji:
20. vez kudri i sulale.
me kesji-ke eli kudri neccisni,
saldatjaslen, bednejjaslen kudrinis.
a me jessze vile kaji:
sakar-jurjas tidale.
25. me kesji etikes boisni,
saldatjaslen, bednejjaslen jurjasis.

Tizenöt éves lettem [évbe jöttem],
mulatságba mentem:
fiatal legények játszóterére,
fiatal leányok éneklő helyére.

5. Lementem a folyópartra,
három hajó jön.
A középső hajóra mentem,
az ablakon kitekintettem:
Kazány hegye látszik.
10. „Kazány hegye,
arccal fordulj felém!”
Oda visszamentem:
kis patakok folynak,
katonáknak, szegényeknek a könnye.
15. Még magasabbra hágtam:
nagy patakok folynak.
Meg akartam ott mosakodni,
katonáknak, szegényeknek a vére.
20. Zöld fürt volt ott [áll].
Egy fürtöt le akartam szakítani,

katonáknak szegényeknek a fürtjei.
Még magasabbra hágtam:
cukorsüvegek látszanak.
25. Az egyiket el akartam venni,
katonáknak, szegényeknek a fejei.

Énekelte Szerafima Lukjanovna Popovceva (Ibi, 1875).

RÉDEI KÁROLY

Syrjänische Textproben

Die hier mitgeteilten Textproben wählte Verfasser aus dem Material aus, das er 1964 auf einer dreieinhalbmonatigen Studienreise in die Komi(Syrjänische) Autonome Republik zu sammeln Gelegenheit hatte. Während dieser Studienreise zeichnete er etwa dreißig Druckbogen Textmaterial (Volksmärchen, Erzählungen, Lieder, Klageweisen und Rätsel) aus den Dialekten am Vym, der Oberen und Unteren Vyčegda, der Nivšera, sowie aus dem Nord- und Südpermjakischen auf. Weiterhin enthält seine Sammlung einige Seiten Material aus den Dialekten an der Ižma und der Mittleren Vyčegda. In der vorliegenden Mitteilung umreißt Verfasser die Haupteigentümlichkeiten der Dialekte und legt darauf Texte vom Vym und der Unteren Vyčegda vor.

KÁROLY RÉDEI

TARTALOM

RÉDEI KÁROLY: Zürjén szövegmutatványok [Syrjänische Textproben]	3
BERECZKI GÁBOR: Cseremisiz szövegmutatványok [Образцы марийских текстов] ...	25
BAŃCZEROWSKI, JERZY: Bemerkungen zu den Theorien über das Klusilsystem im Proto-Uralischen und einige Modellvorschläge	49
BAKOS FERENC: A magyar nyelv régebbi román elemei és a közvetlen népi érintkezésen alapuló szókölcsönzés néhány kérdése [Les anciens emprunts roumains du hongrois et quelques problèmes de l'emprunt lexical par contact direct] ..	65
PAP MÁRIA: Generatív grammatikai vázlatok a koordinációról [Generative grammatical sketches on the coordination]	113

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

KATZ HARTMUT: Kleinigkeiten zur Phonologie des Ostjakischen	129
KARAULOV, JURIJ: A szókészlet szemantikai mezői (osztják nyelvi anyagon bemutatva) [Семантические поля лексики (на материале хантыйского языка)] ..	136
KATZ, HARTMUT: Ungarisch <i>ér, érik</i>	143
HONTI LÁSZLÓ: A vogul tárgyas igeragozás <i>l</i> -je [Das <i>l</i> der objektiven Konjugation im Wogulischen]	147
KORENCHY ÉVA: A zürjén abszolút igető problémájáról [Zum Problem des absoluten Verbalstammes im Syrjänischen]	153
MÁRK TAMÁS: Morfonematikus szerkezettypusok a szölkupban [Морфонематические структурные типы в селькупском языке]	163
KASSAI ILONA: Adalékok a magyar magánhangzók időtartamához [Contributions à l'étude de la quantité des voyelles hongroises]	171
BOROS REZSŐ: Mondatrész kiemelése német és magyar beszéddallamban [Betonung von Satzteilen in der deutschen und ungarischen Sprachmelodie]	191
RÓNA-TAS ANDRÁS: A csuvas szóvégi gutturális zárhangok történetéhez [Remarks on the history of the final gutturals in Chuvash]	198
TELEGDI ZSIGMOND: Török nyelvi hatás a tadzsikban [Zum türkischen Einfluß im Tadschikischen]	208
BESE LAJOS: Problémák a mongol igeragozás történetében [Some problems of the history of Mongolian conjugation]	217
ZSILKA JÁNOS: Nominalizáció és elemi mondat [Elementary sentences and nominalizations]	223
BAŃCZEROWSKI, JANUSZ—KOŁWZAN, WIKTOR: Некоторые проблемы языка и языковой коммуникации	232
NAGY FERENC: A szóképzés valószínűsége [Die Wahrscheinlichkeit der Wortbildung]	249

SZEMLE — ISMERTETÉSEK

VERES PÉTER: V. N. Csernyecov 1905—1970	255
ZAICZ GÁBOR: III. Nemzetközi Finnugor Kongresszus	257
B. LŐRINCZY ÉVA: Suomen murteiden sanakirja. Koevihko	259
KÁLMÁN BÉLA: Saaremaaast Sajaanideni ja kaugemalegi	261
KÁLMÁN BÉLA: <i>Rosemarie Radomski-Brachwitz</i> , Ostjakische Ortsnamen	262
HONTI LÁSZLÓ—KATZ, HARTMUT—KORENCHY ÉVA: <i>Sz. Kispál Magdolna—F. Mészáros Henrietta</i> , Északi osztják kresztomátia	264
IMRE SAMU: <i>Lizanec, P. M.</i> , Magyar—ukrán nyelvi kapcsolatok	270
KISS LAJOS: Slovar slovenskega knjižnega jezika	273
IFJ. KÜRTI BÉLA: A. X. Халиков, Древняя история Среднего Поволжья	275
UTASI ZITA: <i>Lakó György</i> , Svéd—magyar szótár	279

Nyelvtudományi Közlemények

A
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NYELVTUDOMÁNYI BIZOTTSÁGÁNAK MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI
HAJDÚ PÉTER

HETVENHARMADIK KÖTET

TURUN YLIOPISTO
SUOMALAISEN JA YLEISEN
KIELITIETEEN LAITOS
SUOMALAIIS-UGRILAINEN
KIELENTUTKIMUS
Fennicum, Henrikinkatu 3
20500 Turku

BUDAPEST

1971

Nyelvtudományi Közlemények

A MAGYAR TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA NYELVTUDOMÁNYI
BIZOTTSÁGÁNAK
MEGBÍZÁSÁBÓL
SZERKESZTI:

HAJDÚ PÉTER

LXXIII. kötet 1. szám

Budapest, 1971
